

Az Erdélyi Helikon nagyváradai előadása

Sok és változatos témát feldolgoztunk már itt, e folyóiratban Nagyvárad történetéből, de a város irodalmi, zenei és általában kulturális életével még nem nagyon foglalkoztunk. Most egy 1927 elején történt, nagyon fontos esemény ismertetése kerül az olvasó elé, mégpedig az erdélyi írók közösségének nagyváradai fellépése.

Az 1927. január 12-én megjelent *Nagyvárad* napilap 3. oldalán *Mi készül január 14-ére Nagyváradon?* címmel jelenik meg egy képzeletbeli interjú, amiben arról olvashatunk, hogy január 14-én tartja meg irodalmi estéjét a városban, mégpedig a Vigadó kistermében (a Fekete Sas-palotában) a marosvécsi Helikon. (Azért képzeletbeli az interjú, mert sem a kérdező, sem pedig a kérdezett neve nem derül ki.)

A cikkből megtudjuk, hogy a marosvécsi Helikon nem irodalmi társaság, hanem az erdélyi magyar írók szabad munkaközössége. A társaságnak nincsenek alapszabályai, csak munkaprogramja van, aminek alapján a közönségnek tagja lehet minden tehetséges erdélyi magyar író, aki eredményes irodalmi munkát végez. A marosvécsi Helikon feladatának tartja az erdélyi magyar könyvkiadást, ezért átvette az Erdélyi Szépművéses Céh (ESZMC) könyvkiadót, és intenzív értékesítést akar folytatni. Továbbá olcsóvá szeretné tenni az erdélyi írók, költők munkáit mégpedig úgy, hogy kikerüli

a könyvárusokat, és lehetőleg közvetlenül juttatja el a megjelent köteteket az olvasókhöz. Az interjú dátumáig 320 alapító tagot számláltak, ők arra kötelezték magukat, hogy a Céh kiadásában megjelent munkákat megveszik. Évente 12 könyvet adnak ki.

Nagyváradon 34 pártoló tagja volt az ESZMC-nek, többek között dr. Kecskeméti Lipót, dr. Adorján Emil, Kara Mihály, Parlagi Lajos, Kőszeghy József, dr. Böszörményi Emil, a Nagyváradai Újságíró Klub, Popper László, hogy csak a nevesebbeket említsük az interjúban felsoroltak közül. Az Erdélyi Helikon estélyére gróf Bánffy Miklóst, báró Kemény Jánost, Kós Károlyt, Ligeti Ernőt, Molter Károlyt és Reményik Sándort várták az előadásra.

Az érdeklődést felcsigázandó, naponta jelentetett meg valamilyen írást a *Nagyvárad*, és nem volt ez másképp 1927. január 13-án sem, amikor igazán csak költői kérdést tett fel a névtelen cikkíró: „Mi lesz az erdélyi írók pénteki estjén?”

Az mindenképp hasznos információ az akkori újságolvasónak és nekünk, mostaniaknak is, hogy városunkban lép először a nyilvánosság elé a marosvécsi Helikon köré csoportosult írók egy része. És talán nem is lehetett véletlen, hogy az írók első útja a mi nagy irodalmi múlttal rendelkező Nagyváradunkra jött, hiszen innen in-

dult el majdnem két évtizeddel azelőtt a Holnap. „És Nagyvárad közönsége most fogja megmutatni talán első ízben, hogy a régi kultur-tradíciókból mit sem veszített, és forró érdeklődéssel fogadja a nyolc éven keresztül hatalmasra fejlődött erdélyi irodalom elit csapatát.”

Aggódva teszi fel a szerző a második kérdését is, hogy vajon megértik-e Váradon a Helikont. „Ki fognak-e nyilani a szemek és eltűnik-e a babona? Meg fogják-e érteni, hogy a világnézeti szabadság, ez a legerdeyibb szellem az, ami a mai ünnep-esten bezúdíjtja a téli Váradra a nyári, termékeny marosvécsi találkozás örökéletű emberiségét? Meg vagyunk győződve arról, hogy a megértés megtörténik. Akik ott lesznek az erdélyi írók nyilvánosság elé bontakozásán, és az előadó pódiumról nem cirkuszi mutatványt várnak, de bensőséges mondanivalókat, azok mától kezdve bizton eljegyeyzték magukat a Helikonnal.”

Itt álljunk meg egy szóra, mert köztudott, hogy a Helikonnal szemben mindenütt, egész Erdélyben voltak előítéletek. Egyrészt konzervatív magán-irodalomnak tartották műveiket, másrészt destruktív veleitásokkal vádolták őket. Pedig nyíltan deklarálták őket a feladatukat, mégpedig azt, hogy „egy letargikus kisebbségi nemzetnek kell visszaadniuk a hitét a saját kultúrájában. A közöny ködét szétoszlatni és olcsó demagógiák helyett rámutatni arra, hogy új hazájukban a magyar százazek megmaradásának föltételei csakis kulturális téren keresendők”.

Persze, joggal aggódott az újságcikk írója, hiszen az impériumváltás óta ilyen horderejű esemény nem volt a város életében, és nem lehetett tudni,

mi maradt még meg a váradi magyarságban a háború előtti intellektusából. „Azt hisszük, Várad eleget koplalt a Holnap-mozgalom óta oly események tekintetében, amik végzetszerűen döntik el a város kulturáját” – zárul a cikk.

Egy másik cikkben ismertetik az estély véglegesen kialakult programját a következőképpen:

1. Kemény János *Helikon* címen foglalkozik azokkal a körülményekkel, amelyek az erdélyi írók csoportosulását kikényszerítették, és azokkal a támadásokkal és kritikákkal, amelyek fennállása óta érték a Helikont.

2. Áprily Lajos saját verseit mondja el.

3. Kisbán (Bánffy) Miklós *Heléne Spártában* című novelláját olvassa fel.

4. Ligeti Ernő versei: *Lábujjhegyen, Mint a bojtortján, Erdélykövek, Erdély.*

5. Szentimrei Kovács Jenő: *Most megmagyarázom* (vers).

6. Kós Károly *Erdély kulturája* címmel szabad előadást tart, a végén felveti a kérdést, hogy lehet-e speciális erdélyi kultúráról beszélni.

7. Kuncz Aladár: *Mater Dolorosa* (novella).

Megtudjuk még, hogy az előadás a Vigadó kistermében január 14-én este 7 órakor kezdődik, és a jegyeket a Hegedüs Hírlapirodában 200, 100, 60 és 40 lejes árban lehet előre megváltani. Ezekből az árakból az Erdélyi Szépmíves Céh tagjai 25 százalékos kedvezményt élveznek.

Magáról az estről már a *Naplóban* (a volt *Nagyváradai Napló*) olvashatunk tudósítást *Van erdélyi irodalom!* címmel. „Van erdélyi irodalom, mert a csirája megvan. A mag burkolata már felpattant, és a gyöngye hajszálfinom gyökérszálak megindították az életet

Az Erdélyi Helikon marosvécsi találkozásának résztvevői. Állók hátul: Áprily Lajos, Kós Károly, Nyíró József. Állók elől: Gyallai Domokos, Molter Károly, Bartalis János, Kuncz Aladár, Kádár Imre, Tabéry Géza, Remenyik Sándor, Hunyady Sándor, Szentimrei Jenő, Ligeti Ernő. Ülő sor: Makkai Sándor, Berde Mária, Gulácsy Irén, Kemény János, Kemény János nővére, Bánffy Miklós, Olasz Lajos. A földön ülnek: Kacsó Sándor, Finta Zoltán, Kovács László és Tamási Áron

adó nedvek keringését. A tavasz melege és Erdély áldott televénye pompázó virágkoronába fogja bontani az élet-erős palántát.” E szavakkal vezeti fel a cikket az újfent csak névtelen szerző. Megtudjuk, hogy a költők által felolvasott saját költemények is nagy tetszést arattak, de mégis egy prózaírónak, gróf Bánffy Miklósnak tapsolt legtöbbit, a „szépszámú, disztिंगvált közönség”.

Nem volt véletlen tehát, hogy a Helikon épp Nagyváradon mutatkozott be először. Amitől sokan féltek, nem következett be, nem vesződtek el a város irodalmi hagyományai, értékei tizenöt év stagnálás alatt. Megmaradtak a Holnap jövőt formáló munkájának értékei, tehát ezek, ha tudat alatt is, de éltek még az akkori Nagyváradon. „Ez

nyilatkozott meg a pénteki estén, amikor a közönséget számba vettük. Nem láttunk ott sok olyan váradit, akinek kötelessége lett volna jegyet váltani az írók előadására. Nem láttuk ott a magyar fiatalságot sem, akit nagyon féltünk, hogy indolenciája megfosztja a magyar irodalommal való kontaktustól. Akik megjelentek, azokra – kevés kivétellel – számíthat a magyar irodalom.”

Az irodalmi esten báró Kemény János súlyos betegsége miatt nem vett részt, ott volt viszont gróf Bánffy Miklós, Remenyik Sándor, Áprily Lajos, Kuncz Aladár, Kós Károly, Kádár Imre. Tabéry Géza nyitotta meg a rendezvényt, és rövid bevezetője után felolvasta báró Kemény János

írását a Helikon programjáról. Ezután Kuncz Aladár novellája következett. Reményik verseit „templomi csöndben, áhítattal” hallgatta a közönség. A cikkíró áradozva ír Kós Károly előadásáról is, amelynek címe *Erdély egyénisége a Krisztus előtti időktől a 48-iki unióig* volt. Rövid szünet után gróf Bánffy Miklós olvasta fel „művésziesen megírt novelláját, közvetlenül, viharos tetszés mellett”, azután Áprily Lajos következett, akinek versei „rendkívül mély hatást váltottak ki” a hallgatóságban. Az est irodalmi részét Kádár Imre „erőteljesen megírt” novellája zárta. A műsor után természetesen bankett

volt, amelyen a meghívottak mellett a Helikon tagjai is részt vettek.

Ide tartozik még, hogy gróf Bánffy Miklós január 18-án már Budapesten volt, s ott *Az Est* munkatársa meginterjúvolta. „Megcsináltuk az Erdélyi Helikont, amelyhez 28 író csatlakozott. A tavaly előtt megalakult Szépmíves Céh bibliofil kiadványaival a közeljövőben már felvehetjük a versenyt a legelső magyarországi könyvkiadókkal is” – nyilatkozta. Az interjúban említésre került a sikeres nagyváradi bemutatkozó irodalmi est is.

Farkas László